

AYOLLAR SPORTINING RIVOJLANISHI VA JISMONIY MADANIYATDA GENDER TENGLIK MASALALARI VA MUAMMOLARI

**Sultonova Muyassarxon
Saminjon qizi**

*Qo'qon Davlat Universiteti magistranti
Elektron pochta: msultonova@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ayollar sportining rivojlanishi va jismoniy madaniyat sohasida gender tenglik masalalari ilmiy-uslubiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada ayollar sportida mavjud muammolar, ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy cheklovlar, shuningdek, ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Ish natijalari jismoniy tarbiya va sport tizimida gender siyosatini samarali shakllantirishga, ayollarning sportdagi imkoniyatlarini kengaytirishga va ularning ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan.¹

Kalit so'zlar: ayollar sporti, jismoniy madaniyat, gender tenglik, sport rivoji, sport siyosati, jamiyat, imkoniyatlar, muammolar

Abstract: This article scientifically and methodologically analyzes the development of women's sports and gender equality issues in physical culture. Existing challenges, social, economic, and legal barriers, as well as ways to overcome them, are discussed. The results contribute to effective gender policy formation in physical education and sports, expanding opportunities for women and increasing their social engagement.

Keywords: women's sports, physical culture, gender equality, sports development, sports policy, society, opportunities, challenges

KIRISH

Ayollar sporti sohasida rivojlanish masalalari zamonaviy jamiyat uchun katta ahamiyat kasb etadi. Sport nafaqat jismoniy salomatlikni mustahkamlash vositasi, balki ijtimoiy taraqqiyot va gender tenglikni ta'minlashdagi muhim omil hisoblanadi. So'nggi yillarda global miqyosda ayollarning sportdagi ishtiroki ortib bormoqda, lekin ular oldida hali ham bir qator muammolar mavjud. Shu jumladan, moliyaviy resurslar yetarli emasligi, sport inshootlarida imkoniyatlarning teng taqsimlanmasligi va jamoatchilikdagi ijtimoiy stereotiplar ayollar faoliyatini cheklab kelmoqda.²

Jismoniy madaniyat tizimida gender tenglik masalasi nafaqat ishtirokchilarning soni va faoliyatida, balki ularning sifatli mashg'ulotlar olishida, resurslarga kirishida

¹ O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi. (2022). Jismoniy madaniyat va sportda gender siyosati bo'yicha qo'llanma. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

² O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi. (2022). Jismoniy madaniyat va sportda gender siyosati bo'yicha qo'llanma. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

va rag'batlantirish tizimida ham namoyon bo'ladi. Shu bois, ayollar sportini rivojlantirishda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, huquqiy himoya, moliyaviy rag'bat va malakali murabbiylarni tayyorlash kabi kompleks yondashuv zarurdir.

Shuningdek, ayollarning sportdagi faolligi ularning ijtimoiy mavqei, sog'lom turmushi va professional rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Sport orqali ayollar o'zining jismoniy va ruhiy salomatligini yaxshilash bilan birga, jamiyatdagi gender tenglikni targ'ib qilish imkoniga ega bo'ladilar. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada ayollar sportining rivojlanishi va jismoniy madaniyatda gender tenglik masalalari tizimli ravishda tahlil qilinadi va mavjud muammolarni hal etish yo'llari ko'rib chiqiladi.³

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ayollar sportining rivojlanishi va jismoniy madaniyatda gender tenglik masalalari sohasida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ayollar sporti nafaqat jismoniy tarbiya tizimining, balki jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Global miqyosda ayollar sportining rivojlanishi bilan bog'liq asosiy tadqiqotlar bir necha yo'nalishda olib borilgan: moliyaviy va resurslarga kirish imkoniyatlari, ijtimoiy stereotiplar va gender normativlari, sport tashkilotlarida gender siyosati va strategiyalar, shuningdek, malakali murabbiylar va ta'lim tizimi imkoniyatlari⁴.

Johnson (2020) esa sport tashkilotlarida gender siyosatining samaradorligini o'rganib, tashkilotlarda gender tenglikni ta'minlash mexanizmlari va strategiyalarining rivojlanish darajasini aniqlagan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sport tashkilotlarida gender siyosatining mavjudligi va uning amaliyotga tatbiq etilishi ayollar sportini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, gender siyosatini shakllantirishda faqat huquqiy normativlar yetarli emas; jamoatchilik, murabbiylar va sportchilar ongini o'zgartirish, gender stereotiplarni bartaraf etish ham zarur.⁵

Anderson (2019) jismoniy madaniyat va sport ta'limida gender tenglikni targ'ib qilish masalalarini o'rgangan. U ayollarning sportga jalb qilinishini faqat imkoniyatlar yaratish bilan cheklab bo'lmasligini, balki malakali murabbiylar tayyorlash va zamonaviy ta'lim dasturlarini joriy etish zarurligini ta'kidlagan. Shu bilan birga, ayollar sportida muvaffaqiyatga erishish uchun individual rivojlanish dasturlari va psixologik qo'llab-quvvatlashning ahamiyati ham katta ekanligi qayd etilgan.⁶

UNESCO (2021) va Birlashgan Millatlar Tashkiloti (2020) tomonidan olib borilgan global tadqiqotlar ayollar sportidagi gender tenglikni targ'ib qilish bo'yicha strategiyalarni ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar sportining rivojlanishi uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, unda iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash birgalikda amalga oshirilishi lozim. Shu bilan birga, sport

³ Karimova, S.N. (2021). Ayollar sportida ijtimoiy va psixologik muammolar. O'zbekiston jismoniy tarbiya va sport ilmiy jurnali, 6(4), 12-28

⁴ Rasulov, F.M. (2020). Jismoniy madaniyat va gender tenglik: amaliy tavsiyalar. Sport va ta'lim, 3(2), 45-59.

⁵ Johnson, L. (2020). Gender Policies in Sports Organizations: An International Perspective. Journal of Physical Education and Sport Studies, 12(3), 45-60.

⁶ Anderson, K. (2019). Promoting Gender Equality in Physical Education. Sport and Society, 22(4), 345-362

tashkilotlari va ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlik ayollar sportini rivojlantirishda samarali mexanizm sifatida ajralib turadi⁷.

O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi (2022) tomonidan nashr etilgan qo'llanmada jismoniy madaniyat va sport sohasida gender siyosatining joriy etilishi va ayollarga sport imkoniyatlarini yaratish masalalari yoritilgan. Mahalliy kontekstda ayollar sportini rivojlantirish uchun davlat siyosati va ta'lim tizimining qo'llab-quvvatlashi muhim ekanligi ta'kidlangan. Shu bilan birga, mahalliy ijtimoiy stereotiplar va an'anaviy qadriyatlar ayollar sportini rivojlantirishda qiyinchiliklar yaratishi mumkinligi qayd etilgan.

Metodologik jihatdan, ushbu maqola analitik va solishtirma yondashuvlardan foydalanadi. Analitik metod yordamida mavjud ilmiy manbalar, statistik hisobotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Ushbu tahlil orqali ayollar sporti rivojida asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari aniqlangan. Solishtirma metod yordamida global va mahalliy tajribalar o'rganilib, ularning samaradorligi solishtirilgan. Bu esa maqolaga ilmiy asos beradi va tavsiyalar ishlab chiqishda yordam beradi.⁸

NATIJALAR

Ayollar sporti rivojida ko'plab muammolar aniqlangan bo'lib, ular sport tizimining samarali ishlashiga va ayollarning jismoniy faolligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tahlil natijalariga ko'ra, eng muhim muammolardan biri moliyaviy resurslarning yetarli emasligidir. Ko'plab sport inshootlari va jamoalarda ayollar uchun ajratilgan mablag'lar cheklangan bo'lib, bu esa ularning sport bilan shug'ullanish imkoniyatlarini cheklaydi. Moliyaviy cheklovlar, shuningdek, musobaqalarda ishtirok etish, uskunalar va sport kiyimlarini ta'minlash bilan bog'liq muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Ikkinchi muhim masala — sport inshootlaridagi imkoniyatlarning teng taqsimlanmasligi. Ayollar sport klublari va jismoniy tarbiya muassasalarida inshootlar, sport maydonchalari va trening vaqtlarining yetishmasligi kuzatiladi. Bu holat ayniqsa katta shaharlarda va qishloq hududlarida sezilarli bo'lib, ayollarning muntazam mashg'ulotlarda ishtirok etishini cheklaydi.

Uchinchidan, ijtimoiy stereotiplar va gender qarashlarining mavjudligi ham jiddiy muammo hisoblanadi. Ko'plab ota-onalar va jamiyat vakillari ayollarni professional sport bilan shug'ullanishga rag'batlantirmaydi, bu esa yosh qizlar va ayollarning sportga qiziqishini kamaytiradi. Shu bilan birga, media va ommaviy axborot vositalarida ayollar sporti yetarlicha yoritilmasligi, ularning ijtimoiy obro'siga salbiy ta'sir qiladi.

To'rtinchidan, malakali murabbiylar va trenerlarning yetishmasligi muhim omil hisoblanadi. Ayollar sporti uchun ixtisoslashgan murabbiylar soni yetarli emas, bu esa mashg'ulotlar sifatini pasaytiradi va sportchilarning rivojlanishini cheklaydi. Murabbiylar tayyorlash tizimida gender asosida maxsus dasturlar va qo'llanmalar yetarli emasligi ham aniqlangan.

⁷ UNESCO. (2021). Gender Equality in Sport: Policy Guidelines. Paris: UNESCO Publishing.

⁸ O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi. (2022). Jismoniy madaniyat va sportda gender siyosati bo'yicha qo'llanma. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Beshinchidan, ta'lim va bilim olish imkoniyatlaridagi cheklovlar ham mavjud. Jismoniy tarbiya va sport ta'limida ayollarning ehtiyojlari yetarlicha hisobga olinmaydi, bu esa ularning professional sportga kirish imkoniyatlarini kamaytiradi.

Shu bilan birga, tahlil shuni ko'rsatdiki, ayollar sportini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur.⁹

MUHOKAMA

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ayollar sportining rivoji nafaqat jismoniy tarbiya tizimining samaradorligini oshirish, balki butun jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham sezilarli ta'sir qiladi. Moliyaviy cheklovlar, sport inshootlaridagi imkoniyatlarning teng taqsimlanmasligi va jamoatchilikdagi gender stereotiplari ayollarning sportga jalb qilinishini sekinlashtiradi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, sport tashkilotlari va ta'lim muassasalari ayollarning sportdagi faolligini oshirish uchun kompleks yondashuvni qo'llashlari zarur. Bu yondashuvga moliyaviy rag'bat, resurslarga teng kirish, malakali trenerlar tayyorlash va sportni rivojlantirish bo'yicha innovatsion dasturlarni joriy etish kiradi.

Bundan tashqari, boshqa mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, ayollarga sportda teng imkoniyatlar yaratish ularning ijtimoiy faolligini oshiradi, sog'lom turmush tarzini shakllantiradi va yosh avlodda ijobiy me'yorlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, gender tenglikni ta'minlash jarayoni sport tashkilotlari uchun strategik afzalliklarni ham yaratadi. Ayollarning sportga jalb qilinishi va ularning professional faoliyatdagi muvaffaqiyati jamiyatdagi qadr-qimmatni oshiradi, sport sohasida innovatsion yondashuvlarni rag'batlantiradi va umumiy jismoniy madaniyat darajasini ko'taradi.

Ayollar sportini rivojlantirish va gender tenglik masalalarini hal etish jismoniy madaniyat tizimining sifatini oshirish, jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash va yosh avlodni sog'lom turmushga yo'naltirishga xizmat qiladi.¹⁰

XULOSA

Ushbu maqolada ayollar sportining rivojlanishi va jismoniy madaniyat sohasida gender tenglik masalalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ayollar sportida mavjud muammolar nafaqat ijtimoiy stereotiplar, balki moliyaviy cheklovlar, sport inshootlaridagi imkoniyatlarning teng taqsimlanmasligi va malakali murabbiylarning yetishmasligi bilan ham bog'liq. Shu bilan birga, ta'limiy dasturlar va sport siyosatidagi gender yo'nalishlarining yetarlicha joriy etilmasligi ayollar sporti rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Maqolada aniqlangan asosiy xulosalardan biri shundaki, ayollar sportini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv moliyaviy rag'bat, huquqiy himoya, malakali trenerlar tayyorlash, ijtimoiy ongini oshirish va gender siyosatini joriy etishni o'z ichiga oladi.

Shu bilan birga, maqola natijalari amaliy tavsiyalar ishlab chiqish va sport siyosatini shakllantirishda foydalanish imkonini beradi. Umuman olganda, ayollar sportini qo'llab-quvvatlash va gender tengligini ta'minlash jismoniy madaniyat

⁹ Yodgorova, D.B. (2021). Sportning yoshlar va ayollar sog'lig'iga ta'siri. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

Rasulov, F.M. (2020). Jismoniy madaniyat va gender tenglik: amaliy tavsiyalar. Sport va ta'lim, 3(2), 45-59.

¹⁰ Smith, R., Brown, T., & Davis, P. (2018). Women in Sports: Challenges and Opportunities. International Review of Sport Sociology, 53(2), 112-130.

sohasining sifatli rivojlanishi va jamiyatning ijtimoiy barqarorligi uchun muhim ahamiyatga ega.¹¹

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. Johnson, L. (2020). Gender Policies in Sports Organizations: An International Perspective. *Journal of Physical Education and Sport Studies*, 12(3), 45-60.
2. Smith, R., Brown, T., & Davis, P. (2018). Women in Sports: Challenges and Opportunities. *International Review of Sport Sociology*, 53(2), 112-130.
3. Anderson, K. (2019). Promoting Gender Equality in Physical Education. *Sport and Society*, 22(4), 345-362.
4. UNESCO. (2021). *Gender Equality in Sport: Policy Guidelines*. Paris: UNESCO Publishing.
5. United Nations. (2020). *Women’s Participation in Sports: Global Trends and Challenges*. New York: UN Publications.
6. Xamraqulov, T.T. (2022). Ayollar sportida jismoniy tayyorgarlik va gender masalalari. *Jismoniy tarbiya va sport ilmiy jurnal*, 5(1), 25-38.
7. Yodgorova, D.B. (2021). *Sportning yoshlar va ayollar sog‘lig‘iga ta’siri*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
8. Rasulov, F.M. (2020). Jismoniy madaniyat va gender tenglik: amaliy tavsiyalar. *Sport va ta’lim*, 3(2), 45-59.
9. O‘zbekiston Respublikasi Xalq Ta’limi Vazirligi. (2022). *Jismoniy madaniyat va sportda gender siyosati bo‘yicha qo‘llanma*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
10. Karimova, S.N. (2021). Ayollar sportida ijtimoiy va psixologik muammolar. *O‘zbekiston jismoniy tarbiya va sport ilmiy jurnali*, 6(4), 12-28.

¹¹ Xamraqulov, T.T. (2022). Ayollar sportida jismoniy tayyorgarlik va gender masalalari. *Jismoniy tarbiya va sport ilmiy jurnal*, 5(1), 25-38.